

**POSTKONFLİKT ƏRAZİLƏRDƏ AQRAR SAHƏNİN
İNKİŞAF PROBLEMLƏRİ VƏ PERSPEKTİVLƏRİ****ELDƏNİZ MƏHƏRRƏMOV***Azərbaycan Kooperasiya Universitetinin
dosenti, iqtisad üzrə fəlsəfə doktoru.**E-mail: emeherrmov79@mail.ru*

Dünya təcrübəsi göstərir ki, postkonflikt ərazilərdə müşahidə olunan əsas proseslərdən biri büdcə resurslarının səfərbər edilməsi və yenidən prioritetləşdirilməsidir. İndiki şəraitdə bu modelin Azərbaycanda istifadəsi daha məqsədəuyğun olacaqdır və bu ərazilərdə aparılan bərpa-quruculuq işləri bunun əyani nümunəsidir. Postkonflikt ölkələrin təcrübəsinə istinadən deyə bilərik ki, makroiqtisadi sabitliyi təmin etmək baxımından yeni iqtisadi inkişaf strategiyasının müəyyən tələblərə cavab verməsi zəruri şərtidir: iqtisadi islahatların mərhələli və ardıcıl reallaşdırılması; prioritet özəl investisiyaların seçilməsi; iqtisadiyyatın bərpasını təmin edən pul və fiskal siyasətin yenidən qurulması; fiskal siyasətin reallaşdırılmasının əsas məqsədi kimi fiskal dayanıqlığın təminatı ilə bərabər bərpa və məşğulluğun maliyyələşdirilməsinin təmin edilməsi; fiziki şəxslər və ev təsərrüfatları üçün bütün növ sosial xidmətlərin bərpası; beynəlxalq yardımların və müxtəlif qrantların idarə edilməsində şəffaf mühitin yaradılması və səmərəliliyin təmin edilməsi; donor koordinasiya mərkəzinin düzgün qurulması; strategiyanın reallaşdırılmasını təmin edən qurumların formalaşdırılması. Qeyd edək ki, II Dünya Müharibəsindən sonra postkonflikt ərazilərdən olan Fransa və İtaliyada iqtisadiyyatın bərpası Marşal planına əsaslanırdı. Bu dövlətlər ölkələrinin prioritet sahələrinin maliyyələşdirilməsini artırmaqla, postkonflikt dövründə uğurlu yenidənqurma siyasəti aparmışlar [1, s.70].

Müasir şəraitdə Azərbaycanın postkonflikt ərazilərinin təbii sərvətlərinin, məhsuldar qüvvələrinin və ümumi inkişaf potensialının kompleks istifadəsinin gücləndirilməsi əsas vəzifələrdən biridir. Ölkəmiz tərəfindən həmin ərazilərin inventarizasiyası aparılmaqla potensialını daha tez səfərbər etmək qarşısına strateji vəzifə kimi qoyulub. İşğal olunmuş ərazilərin düşməndən azad edilməsi sayəsində ölkə iqtisadiyyatının qüdrətini gücləndirməklə bərabər, həm də rəqabət qabiliyyətini daha da artıracaq, yüksək texnologiyalı aqrar sənaye sahələri yaradılacaq, iqtisadi artımın davamlı mənbələri formalaşdıracaq və bütün bunlar son nəticə etibarilə milli gəliri artıracaq. Post-

konflikt ərazilərin yenidən qurulması və inkişafı ölkə iqtisadiyyatına əlavə töhfə verə bilər. Həmçinin, xarici investisiya da lazımdır, lakin ilk öncə ölkəmiz xüsusilə öz iqtisadi gücünə, maliyyə potensialına diqqət yetirməlidir. Bu ərazilərin səmərəli bərpası ölkə iqtisadiyyatının genişləndirilməsi üçün əlavə resurslar yaradacaq [2, s.255].

Hazırda Azərbaycanın postkonflikt ərazilərində bütün potensialın bərpası, postkonflikt ərazilərin bərpası istiqamətində genişmiqyaslı tədbirlər reallaşdırılır. Həmin ərazilər istər təbii sərvətlər, istərsə də flora və fauna baxımından çox zəngin və məhsuldar ərazilərdir. Bu ərazilərdə 168 qiymətli filiz yatağı və 260 min hektar meşə var ki, bu da ümumilikdə 1,3 milyon hektar ərazi deməkdir. Dünyanın bir çox regionlarının su ehtiyatlarının çatışmazlığı problemi ilə üzləşməsinə baxmayaraq, Azərbaycan üçün Qarabağ ərazisində yerləşən 9 su anbarı və 13 böyük çay böyük önəm daşıyır və respublikanın su ehtiyatlarını və bütün iqtisadi potensialını genişləndirir.

Postkonflikt ərazilərin yenidən qurulmasının müxtəlif istiqamətlər üzrə görülən işlərə gəlincə, bərpa və yenidənqurma işlərinin aparılması məqsədilə ərazilərin minalardan təmizlənməsi aktual və ciddi məsələdir. Çünki 30 ildir ki, erməni vandalları bu torpaqları hərbi sursat və minalarla çirkləndirərək yaşayış və istifadə üçün yararsız hala salıblar. Odur ki, ilk öncə çox vacib məsələ təhlükəsizliyin təmin edilməsidir. Daha sonra dövlət inzibati strukturlarının yaradılması və yenidən qurulmasını özündə ehtiva edən institusional bazanın formalaşdırılmasıdır. Hər kəsə yaxşı məlumdur ki, işğaldan azad edilmiş ərazidə çoxsaylı dövlət strukturları, təşkilatlar, mədəniyyət abidələri, binalar, 900-ə yaxın yaşayış məntəqəsi yerləşirdi ki, müasir dövrdə onların vəziyyətinin ciddi inventarlaşdırılması lazımdır. İşğal zamanı həmin ərazidə bütün infrastruktur demək olar ki, tamamilə məhv edilib. Odur ki, bərpa və yenidənqurma işlərinin aparılması üçün ilk öncə infrastruktur quruculuğu istiqamətində ciddi işlər görülməlidir. Həmçinin, aparılan işlərə maliyyə dəstəyinin göstərilməsi çox vacibdir [3, s.32].

Məlumdur ki, ölkəmizdə “Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafın milli prioritetləri”nin hədəfləri reallaşdırılır. Bu proseslər ölkəmizin qüdrətli dövlətə çevrilmək şanslarını artıracaq və öz milli təhlükəsizliyini, eləcə də iqtisadi təhlükəsizliyimizi əhəmiyyətli dərəcədə gücləndirə biləcək. Beləliklə, Qarabağ və Şərqi Zəngəzur bölgələrinin bərpası və inkişaf etdirilməsi də bu baxımdan müsbət qiymətləndirilə bilər. Postkonflikt dövründə real vəziyyətə əsaslanaraq, Azərbaycan yaxın gələcəkdə həmin iqtisadi rayonların dirçəlişinin və inkişafının təmin edilməsini qarşısına məqsəd qoyub. Bu mürəkkəb vəzifəni sürətləndirmək üçün aqrar sahədə də daha əsaslı elmi-iqtisadi yanaşmalar və praktiki mexanizmləri əks etdirən təkliflər hazırlanmalı və diqqətin aşağıdakılara yönəldilməsi səmərəli ola bilər: postkonflikt ərazilərin yüksək kənd təsərrüfatı potensialına əsaslanaraq, yerli tələbatların ödənilməsi və ixracönlü məhsul istehsalı baxımından aqrar sənaye parklarının yaradılması [4, s.284]; müxtəlif təyinətli torpaqların səmərəli istifadəsi və məhsuldarlığının artırılması məqsədilə keyfiyyətli aqrotexniki xidmətlərin göstərilməsi; bitkiçilik və heyvandarlığın inkişaf etdirilməsi; postkonflikt ərazilərdə istehsal olunacaq aqrar sahə məhsullarının vaxtında və daha keyfiyyətlə istehlakçılara çatdırılması üçün nəqliyyat-logistika infrastrukturalarının səmərəli şəkildə təşkili və onların fəaliyyətinin daim təkmilləşdirilməsi; aqrar sahədə risklərin azaldılması üzrə tədbirlərin azaldılması və bu yolla həmin sahənin maliyyələşdirmə mənbəyi kimi investisiya cəlb edilişinin yüksəldilməsi və s.

Postkonflikt ərazilərdə müxtəlif aqrotexniki xidmətlərin, o cümlədən meliorasiya və su təsərrüfatı sahəsində işlərin yenidən təşkili zəruridir. Bunun üçün meliorasiyaya ehtiyacı olan torpaqların müəyyənləşdirilməsi, su anbarlarının, qurğularının yenidən təşkili, su itkisinin qarşısının alınması, ərazilərin suvarma suyuna və əhalinin içməli suya olan tələbatının ödənilməsi məqsədilə su təchizatı qurğularının qurulması, suvarmada müasir tələblərə uyğun qabaqcıl texnologiyaların tətbiq edilməsi əsas vəzifələrdəndir. Qarabağ və Şərqi Zəngəzurdə lizinq xidmətlərinin təşkili, kənd təsərrüfatı texnikası və avadanlıqlarının lizinq əsasında fiziki və hüquqi şəxslərə güzəştli şərtlərlə verilməsi, kənd təsərrüfatı xidmətləri şəbəkəsinin yaradılması da əsas şərtlərdən olmalıdır. Bunlardan əlavə, kənd təsərrüfatının və kənd yerlərinin davamlı inkişafının zəruri şərti kimi kənd təsərrüfatı istehsalçılarının texniki baza və idarəetmə baxımın-

dan müasirləşdirilməsi üzrə fəaliyyətlər reallaşdırılmalıdır. Aqrar sektorda müasir texnoloji proseslərdən istifadə bu ərazilərdə yaradılacaq həm kiçik, həm də iri fermer təsərrüfatları üçün sahələrarası əlaqələrin inkişafına, kooperativ strukturların formalaşmasına töhfə verəcəkdir [5, s.55].

Qısa müddət ərzində postkonflikt ərazilərdə təsərrüfatların işə salınması və onların rəvan işləməsi üçün nəqliyyat-logistika infrastrukturalarının formalaşdırılması zəruridir. Logistika infrastrukturuna istehsal olunan məhsulların daşınması və saxlanması, habelə nəqliyyat vasitələrinin giriş-çıxışının təmin edilməsi və yolların təmiri daxil edilməlidir. Həmçinin postkonflikt ərazilərin resurs potensialını nəzərə alaraq, burada müxtəlif çeşidli kənd təsərrüfatı məhsullarının qəbulu məntəqələrinin yaradılması nəqliyyat-logistika infrastrukturuna baxımından da önəmli rola malikdir [6, s.30]. Postkonflikt ərazilərin rəqabətqabiliyyətliliyi onun təhlükəsizliyini və inkişaf imkanlarını müəyyənləşdirildiyindən, nəqliyyat-logistika infrastrukturunun təkmilləşdirilməsi həmin ərazilərin əhalisinin həyat yaşayışının yaxşılaşdırılması üçün əlverişli şəraitin yaradılmasına imkan verən əsas vəzifə olmalıdır.

Məlumdur ki, aqrar sahədə innovasiyaların tətbiqi yüksək investisiya tələb edən sahələrdən biridir. Postkonflikt ərazilərdə aqrar sektorun dayanıqlı inkişafı məhz innovativ texnologiyanın tətbiqi ilə mümkündür. Bu baxımdan, kənd təsərrüfatı məhsulları kontekstində innovativ texnologiyanın tətbiqinin artırılması mümkündür. Postkonflikt ərazilərin aqrar sektorunda innovasiyaların tətbiqinin gücləndirilməsini stimullaşdırmaq məqsəduyğundur. Həmin ərazilərdə aqrar sahənin inkişafı məqsədilə dövlət, tədqiqatçılar və özəl sektor araşdırmalar aparmaq üçün vahid məkanın yaradılması da zəruridir. İnnovasiya parkları aqrar sahənin iqtisadi inkişafı üçün belə məkan ola bilər [7, s.19].

Aqrar sahədə qeyri-müəyyənlik və risk faktorları arasında kifayət qədər sıx əlaqə mövcuddur. Digər tərəfdən, aqrar sahədə innovativ inkişaf riskli fəaliyyət tələb edir. Bu səbəbə görə banklar burada innovativ inkişaf layihələrinə investisiya qoymaqdan çəkinirlər. Araşdırmalar həqiqətən də bankların çox vaxt yüksək qeyri-müəyyənlik və nisbətən aşağı mənfəət səbəbindən innovativ layihələri maliyyələşdirməkdən imtina etdiklərini göstərir [8, s.43]. Bu və ya digər amillər bankları postkonflikt ərazilərə kredit verməkdən çəkindirir. Odur ki, həmin ərazilərdə bütün növ risklərin azaldılması zəruridir.

Postkonflikt ərazilərdə reallaşdırılan bərpa və yenidənqurma layihələri, iqtisadi dirçəliş problemlərinin həlli, çevik idarəetmə və təhlükəsizliyin təmin edilməsi, sosial xidmətlərin təşkili, müasir infrastrukturun qurulması və s. kimi mərhələləri əhatə edir. Postkonflikt ərazilərin yenidən qurulması prosesində bir sıra mühüm məqamlara diqqət yetirilməlidir. Əsasən də əhalinin yüksək sıxlığına nail olmaq, infrastruktur təminatını həmin ərazilərin davamlı logistika imkanlarına uyğunlaşdırmaq, iqtisadi inkişafın davamlılığını təmin etmək, tələb olunan vəsaitlərin həcmi optimallaşdırmaq, bərpa prosesinə özəl, eləcə də yerli və xarici investisiyaları cəlb etmək və beləliklə, ölkə iqtisadiyyatının artımını stimullaşdırmaq vacibdir [9].

Postkonflikt ərazilərin əhəmiyyətli hissəsini dağ meşə zonaları və otlaq üçün əlverişli ərazilər təşkil edir. Bunlar ət və süd məhsullarının istehsalına ciddi imkanlar yaradır. Xüsusilə yaxın illərdə postkonflikt ərazilərdə heyvandarlıq müəssisələrinin formalaşmasını müşahidə edə bilirik ki, bu da müəyyən vaxt tələb edir. Çünki, bu ərazilərin tamamilə minalardan təmizlənməsi və bununla bağlı yaranan risklərin aradan qaldırılması prioritet məsələlərdəndir. Çox güman ki, yaxın illərdə Azərbaycan ət və süd məhsullarına olan tələbatını artıq orada formalaşmış heyvandarlıq təsərrüfatları hesabına ödəmək imkanı əldə edə biləcəkdir [10].

Resurs potensialından istifadənin səmərəliliyinin artırılması perspektivləri sənayenin daimi innovativ inkişafı, məhsulların rəqabət qabiliyyətinin artırılması, resurs vahidinin gəlirliyinin artması ilə əlaqədardır. Bunun üçün ETT-nin nailiyyətlərini tətbiq etmək və istehsal proseslərini təkmilləşdirmək yolu ilə müəyyən növ ehtiyatlardan istifadənin səmərəliliyini artırmaq lazımdır. Resurs potensialının elə balansına nail olmaq lazımdır ki, bu da maksimum məhsul əldə etməyə imkan versin. Səmərəliliyin artırılması üçün uzunmüddətli perspektivli istiqamət məhsul satışının, o cümlədən ixracın genişləndirilməsidir. Ümumiyyətlə, hazırda dünyada əhalinin daimi artımı ilə əlaqədar olaraq aqrar-ərzaq kompleksinin məhsullarına tələbat artır ki, bu da istehsalın dəfələrlə artırılmasını tələb edir [11, s.162].

Aqrar sahə potensialının bərpası və inkişaf etdirilməsi müasir dövrdə reallaşdırılan iqtisadi siyasətin əsas istiqamətlərindən biridir. Yeni texnologiyaların, müasir avadanlıqların, maliyyə resurslarının, dövlət tənzimlənməsinin effektiv mexanizminin olması

ölkənin aqrar sektorunda islahatlar prosesini xeyli sürətləndirə bilər. Bu şəraitdə kənd təsərrüfatı müəssisələrinin inkişafı strategiyasının məqsədi resurs potensialından səmərəli istifadəni və məhsulların rəqabət qabiliyyətini artırmaqla kənd təsərrüfatı məhsullarının artım tempini sürətləndirmək, kənd yerlərinin sosial problemlərini həll etməkdən ibarətdir [12, s.201].

Ölkəmizlə dostluq əlaqələri olan xarici şirkətlər postkonflikt ərazilərdə genişmiqyaslı tikinti-bərpa prosesində fəal iştirak edirlər. Şübhəsiz ki, postkonflikt ərazilərin bərpası regionda iqtisadi və siyasi əməkdaşlığın daha da güclənməsinə təkan verəcək ki, bu da təkcə Azərbaycanın deyil, bütövlükdə regionun iqtisadiyyatı üçün böyük önəm daşıyır. Prezident İlham Əliyev dəfələrlə çıxışlarında Azərbaycanın postkonflikt ərazilərinin inkişafı ilə bağlı böyük planların olduğunu, bu torpaqların işğaldan azad olunduqdan sonra tezliklə bərpa olunacağını, Qarabağ bölgəsində cənnət məkanının yaradılacağını bəyan edib. Artıq həmin ərazilərdə genişmiqyaslı bərpa işlərinə başlanılmış, bu məqsədlə ilkin mərhələdə, yəni 2021-ci ilin dövlət büdcəsindən 2,2 milyard manat vəsait ayrılmışdır. Eyni zamanda bu ərazilərdə bərpa, quruculuq və abadlıq işlərinin aparılması, o cümlədən təhlükəsizliyin, əhalinin güzəranının, səmərəli iqtisadi tədbirlərin və rifahın təmin edilməsi məqsədilə Qarabağın Dirçəliş Fondu yaradılıb. Azərbaycan hökuməti bərpa işlərində smart texnologiyalardan da istifadəyə üstünlük verməyə başlayıb. “Ağıllı” şəhər və “ağıllı” kənd konsepsiyalarının reallaşdırılması istiqamətində tədbirlər görülür və bütün bölgədə bu proseslərin sürətləndirilməsi əsas prioritetlərdəndir. Ötən illərdə 280 min hektardan çox meşə, 1 milyon hektara yaxın münbit torpaq, o cümlədən 128 min hektara yaxın suvarılan torpaq, 35 min hektara yaxın üzüm və meyvə bağları, 1200 kilometrədən çox suvarma sistemləri istismara verilmişdir. Ermənilərin nəzarəti altında beş rayonda 120 min hektardan çox əkin sahəsi suvarılmamış və praktiki olaraq istifadə edilməmiş qalıb. Əvvəllər bu ərazilər Azərbaycanın kənd təsərrüfatı istehsalının təxminən 35%-ni təşkil edirdi. Ərazilərimizin işğaldan azad edilməsi Azərbaycanın ərzaq təhlükəsizliyinin təmin olunmasına da mühüm töhfə olacaq. Xüsusilə, ölkənin heyvandarlıq məhsulları ilə özünütəminat səviyyəsi xeyli yüksələcək. Ekspertlərin hesablamalarına görə, işğaldan azad edilmiş ərazilərdə təsərrüfat fəaliyyəti bərpa olunduqdan sonra biz özümüzü bu məhsullarla tam

təmin edə biləcəyik. Eyni zamanda, Azərbaycanda taxılla özünütəminatmə səviyyəsinin yüksəldilməsi nəzərdə tutulur. Rəsmi statistikaya görə, sovetlər dövründə təkcə Qubadlı rayonunun iqtisadiyyatının əsasını üzümçülük, taxılçılıq, tütünçülük, heyvandarlıq və baramaçılıq təşkil edirdi. Rayonda il ərzində istehsal həcmi aşağıdakı kimi təşkil edirdi: tütün - 2 min ton, taxıl - təxminən 15 min tona yaxın, heyvan yemi - 12 min ton, ət - 1,2 min ton və süd məhsulları - 2 min ton [13, s.88]. Hər il dövlətə orta hesabla 3 min ton üzüm tədarük edilirdi. Rayonda kənd təsərrüfatı istehsalı sahələrindən biri də baramaçılıq olub. Rayonun ixtisaslaşmış təsərrüfatları ildə 60-70 ton barama istehsal edirdi. 1960-cı illərə qədər ərazidə o dövrdə məşhur olan düyü sortları yetişdirən düyü təsərrüfatları var idi.

Hazırda həmin ərazilərin tam bərpa üçün burada yenidənqurma və modernləşdirmə işləri görülməlidir. Postkonflikt ərazilərdə aqrar sahənin modernləşdirilməsi sistemli əsasda, innovasiyaya əsaslanaraq sənayenin rəqabət qabiliyyətinin, ixrac potensialının artırılmasına, kənd təsərrüfatı sənayesinin infrastrukturunun inkişafına yönəldilməlidir.

Hesab edirik ki, biliklərə əsaslanan iqtisadiyyatın inkişafı kontekstində, aqrar sektorun modernləşdirilməsi innovasiyaların və biznes inkubatorların bir qrup vasitələrlə inkişafını zəruri edir: kənd təsərrüfatı innovasiyalarının transferi üçün mərkəzlər şəbəkəsinin inkişafı və qlobal inteqrasiyası; aqrar sektorda vençur fondlarının yaradılması və inkişafı; kənd təsərrüfatı innovasiya klasterlərinin yaradılması və inkişafı üzrə dövlət mexanizminin formalaşdırılması; kənd təsərrüfatı innovasiyalarının dəstəklənməsi və vahid innovasiya sisteminin yaradılması və s [14, s.805].

Yekun

Beləliklə, ölkəmizdə postkonflikt ərazilərin yenidənqurulması strategiyasının reallaşdırılması məqsədilə idarəetmənin təşkili və dövlət siyasətinin müxtəlif alətlərindən daha fəal şəkildə istifadə etmək tələb olunur və bunlarla bağlı bir qrup amillərin nəzərə alınması vacibdir:

- Postkonflikt ərazilərdə yenidənqurma modelinin qurulmasında ölkəmizin milli və iqtisadi maraqları nəzərə alınmalı, ənənəvi iqtisadiyyat sahələrindən olan aqrar sahənin inkişafının prioritetliyi diqqət mərkəzində saxlanılmalıdır;

- Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarının

da aqrar sektorun meyvəçilik, tərəvəzçilik, taxılçılıq, pambıqçılıq, üzümçülük, heyvandarlıq, arıçılıq və quşçuluq məhsullarının istehsalı sahələrinin inkişafına daha çox üstünlük verilməsi səmərəli ola bilər və s.

Açar sözlər: *postkonflikt ərazilər, Qarabağ, Şərqi Zəngəzur, aqrar sahə, aqrar sahənin inkişaf problemləri, aqrar sahənin inkişaf perspektivləri.*

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. Гасымлы, В. Карабах и Восточный Зангезур будут новым драйвером экономического роста в Азербайджане / В. Гасымлы // *Интерактивная наука*. – 2022. – № 3(68). – С. 69-70.

2. Əliyev Ş.T. Qarabağ regionunda bərpa və dirçəliş proseslərinin aktual aspektləri. “Regional iqtisadiyyat: müasir aspektlər və aktual məsələlər” mövzusunda Respublika elmi konfransın materialları. *Sumqayıt*. 22-23 aprel 2021, №2, s.253-256.

3. Musayev A.F. İşğaldan azad olmuş ərazilərin bərpası: mövcud vəziyyət və effektiv məskunlaşdırma. “Davamlı inkişaf strategiyası: global trendlər, milli təcrübələr və yeni hədəflər” mövzusunda I Beynəlxalq elmi konfransın materialları. *Mingəçevir Dövlət Universiteti, 10-11 dekabr 2021-ci il, s.31-36.*

4. Алиев, Ш. Т. Актуальные проблемы и объективные реалии мирового опыта в восстановлении освобожденных от оккупации территорий / Ш. Т. Алиев, Л. А. Меликова // *Развитие науки и практики в глобально меняющемся мире в условиях рисков: сборник материалов IX Международной научно-практической конференции, Москва, 28 марта 2022*. – С. 277-286.

5. İbrahimov İ.H. İşğaldan azad edilmiş ərazilərdə aqrar sahənin perspektiv inkişaf istiqamətləri. *Audit*, 2021, 1 (31), s.49-59.

6. Fikrətzadə F.F., Hacıyeva S.İ. işğaldan azad olunan ərazilərimizdə kənd təsərrüfatı sahəsinin bərpası istiqamətləri və istehsal göstəricilərinin proqnozlaşdırılması. *Kənd təsərrüfatının iqtisadiyyatı 2020*, № 4 (34), s.23-37.

7. Fikrətzadə F.F., Babayeva V.M. Azərbaycanda kənd təsərrüfatı innovasiyalarının tətbiqinin stimullaşdırılması. *Kənd təsərrüfatının iqtisadiyyatı*, 2022, № 4 (42), s.9-24.

8. İbrahimov M.F. innovasiyalı inkişafın investi-

siya təminatı: aqrar-sənaye sahələrinin xüsusiyyətləri. *Kənd təsərrüfatının iqtisadiyyatı*, 2022, № 2 (40), s.42-50.

9. *Post-konflikt ərazilərin bərpası və yenidən qurulmasına dair müzakirələr aaaparılıb*. <https://science.gov.az/az/news/open/17115/>

10. *Azad edilən torpaqların aqroturizm və ixrac potensialı*. https://musavat.com/news/azad-edilen-torpaqlarin-aqroturizm-ve-ixrac-potensialli_802624.html.

11. *Потапов, А. П. Оценка перспектив формирования и использования ресурсного потенциала аграрного производства / А. П. Потапов // . – 2021. – № 1. – С. 160-163.*

12. *Давыдкина, О. А. Ресурсный потенциал как фактор повышения конкурентоспособности аграрного производства региона / О. А. Давыдкина // . – 2013. – № 11-1. – С. 201-204.*

13. *Рустамов, Ф. В. Аграрный потенциал и перспективы развития освобожденных территорий Азербайджана / Ф. В. Рустамов // Аграрная экономика. – 2022. – № 4(323). – С. 88-96.*

14. *Гусейнова С.Г. Основные направления модернизации аграрной отрасли в Азербайджане. Экономические отношения журнал, том 9, № 2, Апрель–июнь, 2019, с.796-809.*

МАГЕРРАМОВ Эльдениз Мазахир оглы,
Доктор философии по экономике, доцент
Азербайджанского Университета Кооперации,
E-mail: emeherremov79@mail.ru

РЕЗЮМЕ

Проблемы и перспективы развития аграрной сферы на постконфликтных территориях

В статье исследованы проблемы и перспективы развития аграрной сферы на постконфликтных территориях. Анализирован и обобщён мировой опыт и подходы по организации восстановления и развития постконфликтных территорий. Рассмотрены важнейшие аспекты и направления восстановления разрушенных территорий с учётом особенностей регионов. Отмечена необходимость учёта национальных традиций земледелия при формировании структуры экономики на постконфликтных территориях. Анализирован ресурсный потенциал отдельных территорий и районов по развитию аграрного сектора и его

направлений. Подготовлены предложения и рекомендации по решению проблем и эффективной реализации перспективных направлений деятельности по развитию аграрной сферы на постконфликтных территориях Азербайджана.

Ключевые слова: *постконфликтные территории, Карабах, Восточный Зангезур, аграрная сфера, проблемы развития аграрной сферы, перспективы развития аграрной сферы.*

MAHARRAMOV Eldaniz Mazahir
PhD in economics, Associate professor of
Azerbaijan University of Cooperation,
E-mail: emeherremov79@mail.ru

SUMMARY

Problems and prospects of development of agrarian sphere in post-conflict territories

The problems and prospects of development of agrarian sphere in post-conflict territories are studied in the article. The world experience and approaches to the organization of reconstruction and development of post-conflict territories are analyzed. The most important aspects and directions of restoration of the destroyed territories taking into account the peculiarities of the regions are considered. The necessity of national traditions of farming in the formation of the economic structure in post-conflict territories is noted. The resource potential of individual territories and districts for the development of the agrarian sector and its directions is generalized. Proposals and recommendations on solving problems and effective realization of perspective directions of activity on development of agrarian sphere in post-conflict territories of Azerbaijan have been prepared.

Key words: *post-conflict territories, Karabakh, East Zangezur, agrarian sphere, problems of development of agrarian sphere, prospects of development of agrarian sphere.*